

Múlt, örökség, érték

Beszámoló a Váci Egyházmegyei Könyvtár
ősi rendezvényeiről

Az őszi egyházi kulturális rendezvényeit a több éves bezártság után újra megnyíló, megszállt székesegyház átadási ünnepének várakozásteli hangulata hatotta át. Az ünnephez kapcsolódva az Ars Sacra és a Magyar Katolikus Kultúra Heteinek keretében az egyházmegye gyűjteményei – így az egyházmegyei könyvtár is – „ráhangolódásként” szervezték programjaikat.

Marton Zsolt váci megyéspüspök

Az Ars Sacra Fesztivál, minden évben lehetőséget kínál arra, hogy kulturális, művészeti kincseinken keresztül rácsodálkozzunk világunk szépségeire. Erdő Péter bíboros szavait idézve: „A nemes művészet, a szakrális művészet felragyogtatja a látható világban és a látható világ felett jelen lévő isteni valóságot, amely értelmet, célt, értéket ad az életünknek.” Az egyházmegyei könyvtár a fesztivál keretében, 2024. szeptember 17-én, Örökség és Közösség(e): érték képviselő az építészetben címmel szervezett könyvbemutatót és előadást, melynek előadója **Dr. Fejérdy Tamás DLA** okl. építészmérnök, okl. műemlékvédelmi szakmérnök, egyetemi docens volt. Előadónk segítségével izgalmas, érdekes és rendkívül komplex területre kaphattunk betekintést. A műemlékvédelem, örökségvédelem sok-sok szakterület összehangolt együttműködésének eredménye. Kevés olyan terület van, ahol az elmélet, a gyakorlat, a tudomány és a művészet ennyire összefonódik. Egyházmegyénkben a közelmúltban több templom, egyházi épület is megújult. Egy szakrális tér felújítása nem hétköznapi feladat, nem egyszerű épületfelújítás, hatalmas felelősség, értékmentés-átadás: épített örökségünkben a jó, az igaz és a szép megőrzése és tükrözése. Ugyanakkor világi épületeink értékvédelme szintén rendkívül fontos és nagy körütekintést igényel – ezt igazolta számos, nemzetközi ajánlason és gya-

korlati példán keresztül Dr. Fejérdy Tamás.

A téma jelentőségét és aktualitását mutatta, hogy a Pest Vármegyei Építész Kamara, Vác és Környéke Helyi Csoportja és az Egyházmegye Főmérnöksége is felkarolta a rendezvényt, így a szakma helyi és környékbeli szakemberei is részt vettek az előadáson, mely inspiráló szakmai beszélgetéssel zárult. *„Az építészet, minden gondolatával, beavatkozásával, értékítéletet alkot a múltból. Történeti értéket építeni, átépíteni, lebontani, környezetét átrendezni csak egyszer lehet, hiszen a legtöbb beavatkozás visszafordíthatatlan következményekkel jár. ... – nagy a felelősségünk!”* – mondta Dr. Fejérdy Tamás. A könyvtári est konklúziójának is tekinthetők ezek a gondolatok. A megfogalmazott értékvédő szemlélet azonban nem csupán az építészek számára hordoz tanulságokat, hanem mindannyiunknak, hiszen ezen értékek között élünk, és nem mindegy, hogy az utókor számára mit hagyunk magunk után.

Múltunk értékeinek felismeréséhez, megbecsüléséhez elengedhetetlen történelmünk ismerete. Bábel Balázs egyházmegyeinkből származó kalocsai érsek szavait idézve: *„A múlt erős gyökér, a jelen és jövő belőle él.”* A Váci Egyházmegye ezeréves történeti örökségre tekinthet vissza, s meríthet annak minden jó és rossz tapasztalatából. Marton Zsolt megyés főpásztor az egyházmegye millenniumára készülve 2023-ban hároméves felkészülési évet hirdetett. A jubileumból és a székesegyház megújulásából ihletet merítve fogalmazódott meg, hogy fontos lenne az aktuális történeti kutatások fényében felidézni egyházmegyénk kezdeteit. A kezdeményezés motorja az egyházmegyei könyvtár lett. A Magyar Katolikus Kultúra Heteinek keretében *„...Szorgalommal kell őrködnöd a szentegyházon...”* – a Váci Egyházmegye a közép-korban címmel, 2024. október 3-án egyháztörténeti konferencia szerveződött, melynek fővédnöke Marton Zsolt megyéspüspök, levezető elnöke pedig Dr. Varga Lajos segédpüspök, gyűjteményi prefektus volt. A nap szentmisével kezdődött, melyet Marton Zsolt püspök az egyházmegye egykori és jelenlegi papságáért, szolgálattelviért, híveiért és a konferencia eredményességéért ajánlott fel.

A konferencia nyitó előadásban **Dr. Szovák Kornél** történész (PPKE–BTK) az államalapítás korszakát és kifejezetten első királyunk Szent István egyházszervező munkáját vizsgálta. Az alapító személyét a 11. század második felétől szentként tisztelte a népe, személyisége köré már a 11. század végétől olyan hagyományelemek hálójába szövéődött, melyek megnehezítik a történeti tisztánlátást. A magyar történetírás pedig az írott források szegénysége okán kénytelen kombinatív gondolatmenetekre támaszkodni. Az István alapította püspökségek számát az 1080-as évektől tízben rögzítették.

Az előadásból kiderült, hogy nyolc egyházmegye létrejöttéről állnak rendelkezésre megbízható forrásadatok, a maradék kettőnek nem pusztán a relatív kronológiája, hanem az abszolút időrendje is sokat vitatott kérdés. Szovák Kornél előadásában a szerteágazó krónikás és a hagiográfiai hagyományformálódás izgalmas útját követhetjük nyomon.

Dr. C. Tóth Norbert történész, főlevéltáros (MNL) előadásában a Vác várában létesített székeskáptalan testületét és a váci szentszéki bíróság tagjait mutatta be. A hallgatóság megismerhette a testületnek a középkori Magyar Királyságban elfoglalt helyét, feladatait, működését, hiteleshelyi munkáját az 1200-as évek elejétől származó első kanonokok említésétől az egyházmegye török megszállásáig. C. Tóth Norbertnek 2023-ban, *A váci székeskáptalan archontológiája 1200-1543* címmel kötet formájában is megjelentek a kutatási eredményei. Így számos konkrét példán át nagyon szemléletesen mutatta be a középkori kanonokok és az alsópapság mindennapi tevékenységét.

Rítus és nemzet: az esztergomi liturgia hat évszázada címmel **Dr. Földváry Miklós István** történész (ELTE–BTK) tartott rendkívül érdekes előadást. Nyitó gondolatként Telegdi Miklós 1583-ban megjelenő Agendariusából idézett: *„Megvannak tehát minden egyháznak, megvannak a mi esztergomi egyházunknak is, mióta csak kedvező kilátásokkal megalapított, a maga bevett és mindezidáig megőrzött, a katolicizmus egységét semmiben meg nem sértő szentségi rítusai.”* Előadásában a modernkori liturgiátörténeti kutatások módszertanát, új forrástípusait a kutatások nemzetközi és hazai eredményeit felsorakoztatva foglalt állást a helyi vagy országos liturgiaváltozatok értéke mellett. Előadásának konklúziója, hogy az esztergomi hagyomány (magyar rítus) összeurópai viszonylatban is figyelemreméltóan tartós és kiterjedt, egységes elgondolás szerint kialakított liturgikus rend volt egészen a XVII. századig. Az esztergomi rítus a középkori Váci Egyházmegyében is használatban volt, lényegében magyar államiságunkkal egykorú és rendkívül gazdag. Forrásként a jövő kutatásai számára pedig még számos informatív adatot, ismeretet hordoz a magyar középkor szellemi teljesítményéről.

A konferencia következő előadója, **Dr. Szakács Béla Zsolt** művészettörténész (PPKE–BTK), izgalmas művészettörténeti sétára vitte a résztvevőket a középkori „nagy” egyházmegye területére. Az egyházmegye az északi hegyvidékről indulva az Alföld déli határáig számos érdekes példával illusztrálta a magyarországi középkor templomépítészetének sajátosságait. Az előadás arra is rávilágított, hogy a legújabb régészeti, művészettörténeti kutatások és a különböző tudo-

Dr. Fejérdy Tamás DLA

mányterületek szinergiái hogyan visznek egyre közelebb a középkori épített örökség, közöttük például a váci székesegyház, teljesebb megismeréséhez. Rendkívül nagy élmény volt rácsodálkozni, együtt számba venni, mennyi ritka középkori emlék bújik meg egyházmegyénk területén, falvainkban.

Dr. F. Romhányi Beatrix történész, egyetemi docens (KRE-BTK) az egyházmegye középkori szerzetesrendjeinek, kolostorainak világába segített betekinteni. A korai egyházi intézmények, így a kolostorok alapításánál fontos volt a szántóföldi gazdálkodás és a szőlőtermelés, amely egyházmegyénk földrajzi adottságaiból adódóan csak korlátozottan volt jelen. Az előadásból jól kirajzolódtak ennek következményei a kolostorhálózat méretében és területi eloszlásában. Egyházmegyénkben így sajátos egyedi struktúra alakult ki, melynek egyik érdekes eleme, hogy a kolostorok nem gazdasági, sokkal inkább hitéleti tevékenységgel voltak jelen az egyházmegye életében. Természetesen a kolostorok működését, mint annyi más is döntően befolyásolt a tatárjárás, majd később a török hódítás, mely teljes átalakulást eredményezett.

Dr. Rosta Szabolcs régész, a Kecskeméti Katona Lajos Múzeum igazgatójának előadása szinte összegzése volt az elhangzott előadások ismereteinek. Egykori egyházmegyénk területén napjainkban is folyó régészeti feltárások Bugac község mellett fekvő Felsőmonostor nevű határrészben, a Kecskeméti Múzeum vezetésével 2010-ben kezdődtek meg. A ma ismert Árpád-kori központok közül sok tekin-

tetben kiemelkedő helyszín, a közelmúlt régészetének egyik legnagyobb hatású Árpád-kori ismeretanyagát szolgáltatva. Az európai mércével nézve is jelentős leletanyag új megvilágításba helyez több, a korabeli Magyarország helyzetével kapcsolatos elképzelést, egyúttal rávilágít egy izgalmas időszak kiterjedt kapcsolatrendszerére. A gazdagon illusztrált, rendkívül látványos, izgalmas előadást követően a konferencia lezárásaként a résztvevők vesperáson vehettek részt, mely a nap tartalmához igazodva régi forma szerint, csodálatos dallamokkal szólt meg a látogatóközpont kicsiny kápolnájában, Dr. Kővári Réka zenetörténész (AVKF) szervezésében.

Tartalmas ősz áll mögöttünk, de ahogy mondani szokás: „Az élet megy tovább. Mi más tehetnénk, mint hogy mi is vele megyünk...” Így már készülünk a folytatásra, a 2024-es év záró rendezvényeire: adventi könyvvásárunkra és évzáró Könyvtári Esténkre, ahol az idén 950 éves évfordulójához érkezett mogoródi csata eseményeit idézzük fel, amelynek győzelmét a krónika hagyomány a váci székesegyház alapításához köti. Meghívott vendégünk Dr. Négyesi Lajos ezredes, hadtörténész, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem docense lesz.

VARGA-KOHÁRI MÁRIA
Váci Egyházmegyei Könyvtár